

महिला हिंसाविरुद्ध अभियान

पुर्णलाल चुके

बाँके जिल्लाको खासकारकाँदोका महिलाहरूले समाजमा देखिने महिला हिंसाविरुद्ध अभियान चलाउन थालेका छन् । त्यहाँका महिलाहरूले महिलाविरुद्ध हिंसा, बालविवाह दाइजो प्रथाविरुद्ध खुलेर नै विभिन्न गतिविधि गरिरहेका छन् । 'पहिला हामीलाई केही थाहा थिएन, अब यो गाउँमा कसैले पनि बालविवाह गर्दैनन् ।' तत्कालीन खासकारकाँदो गाविस वडा नम्बर ९ स्थित नागरिक सचेतना केन्द्रकी अध्यक्ष चेतनानी सोनाकारले भनिन्- 'अब २१ वर्ष नपुगी कसैले पनि शादी गर्दैनन्, पहिला त १३ वर्ष पुगे, ९ वर्ष पुगे, १० वर्ष पुगे शादी भइहाल्ने गरेको थियो । यो सबै नागरिक सचेतना केन्द्रको योगदान हो । स्थानीय निकायअन्तर्गत नागरिक सचेतना केन्द्र स्थापना भएपछि समाजमा धेरै परिवर्तन आएको सो केन्द्रकी सामाजिक परिचालक दीप्ति शर्माले बताइन् । पहिला-पहिला यो वडाका महिलाहरू कसैको पनि

निकायले घरघरमा शौचालय अनिवार्य गरेको हुँदा घर घरका शौचालय सफा छ कि छैन भनेर महिला समूहले अनुगमन गर्छन् ।

सोही वडाकी रोजदेवी सुनकरले नागरिक सचेतना केन्द्रको गतिविधिकै कारण समाजमा महिला हिंसा मात्र होइन छोराछोरीलाई पढाउनुपर्ने ज्ञान पनि बढेको बताउँछिन् । उनले भनिन्, 'पहिलेपहिले घरघरमा कुटपिट हुन्थ्यो । महिलाहरू घरघरमा कुटाइ खाएर बस्थे । अब त्यो स्थिति छैन । महिला संगठन सक्रिय छ । महिला हिंसा गर्ने पुरुषहरू महिलाको घेरावन्दीमा परिहाल्छन् ।

'बालविवाह त अब समाप्त भयो । सबैले छोरीलाई पढाउन थाले । पढेका छोरीलाई कसैले पनि सानैमा विवाह

गर्दैनन्,' रोजदेवीको भनाइ थियो । नेपालगञ्ज उप महानगरपालिकामा गाभिएको खासकारकाँदो गाविसमा विगत एक दुई वर्षमा आमूल परिवर्तन भएको छ । स्थानीय स्वास्थ्य स्वयंसेवी सरस्वती जिसीका अनुसार- 'केही वर्षअगाडि परिवार नियोजनको कुरा सुन्न चाहँदैन थिए, तर अहिले केही भयो कि पिसाबदेखि अनेक जाँच गराउन तम्बिसन्छन्, खासकारकाँदोका महिला ।' नागरिक सचेतना केन्द्र,

स्थानीय निकायका विपन्न समुदायमा नागरिक सचेतना केन्द्र खोल्ने कानुनी व्यवस्था छ । परम्परागत चालचलन तथा समाजले हेर्ने दृष्टिकोणजस्ता सूचकका आधारमा विपन्नताको स्तरीकरण गरिन्छ ।

नागरिकता नै थिएन । अहिले ३५ दिनभित्र घटना दर्ता गर्नेदेखि सरकारी सेवा सुविधा लिनेमा उनीहरू जागरुक भएका छन् । सोही वडाकी जरिना शोख पनि महिलाहरूको सक्रियता देखेर आफूलाई खुसी लागेको बताउँछिन् । समाजमा घुलभिल भएपछि महिलाहरूले धेरै कुरा सिक्छन् । सिकेको कुरालाई व्यवहारमा उतार्न आवश्यक छ, उनले भनिन् ।

स्थानीय निकायका विपन्न समुदायमा नागरिक सचेतना केन्द्र खोल्ने कानुनी व्यवस्था छ । परम्परागत चालचलन तथा समाजले हेर्ने दृष्टिकोणजस्ता सूचकका आधारमा विपन्नताको स्तरीकरण गरिन्छ । यस्तो समाजमा छुवाछूतको भावना हुन्छ भूने खाद्य अपर्याप्तता र रोजगारीको अभाव रहन्छ । विपन्न घरघुरी पहिचान गर्दा स्रोतहरूमाथिको पहुँच र नियन्त्रण, चेतनाको स्तरजस्ता विषयलाई सूचक मानि गरिब घर परिवारको पहिचान गरिन्छ । यसरी पहिचान गर्दा पछाडि परेका समुदायलाई लक्षित गरी पायक पर्ने स्थानमा हरेक गाविसमा कम्तीमा एक नागरिक सचेतना केन्द्र खडा गरिन्छ ।

नागरिक सचेतना केन्द्र स्थापनापछि सरसफाइमा सुधार भएको स्थानीय बासिन्दा अनिता कोरीको अनुभव छ । 'बाटाघाटा सफा हुँदैन थिए, तर अहिले नागरिक सचेतना केन्द्रको पहलमा गाउँका बाटा सफा गर्नेदेखि सार्वजनिक धारा पनि महिला आफैँ अग्रसर भएर सफा गर्ने काम गर्छन्,' उनले भनिन्, 'स्थानीय

आमा समूहजस्ता संघसंस्थाको सक्रियताले गर्दा पनि महिलामा स्वास्थ्यसम्बन्धी, चेतना बढेको उनको अनुमान छ । 'हामी पिसाब जाँच गर्छौं । महिनावारी रोक्नेबित्तिकै पिसाब जाँच गर्न ल्याउँछन्, यहाँका महिला,' उनी भन्छिन् ।

नागरिक सचेतना केन्द्र स्थापना गर्ने बेलामा महिलामा चेतनाको अभाव रहेकोमा अहिले निकै परिवर्तन भएको दाबी छ, सामाजिक परिचालक दीप्ति शर्माले । 'सुरुसुरुमा वडा नागरिक मञ्च बन्ने के हो भने कसैलाई पनि थाहा थिएन । वडा नागरिक मञ्च बन्ने कुरा गर्दा हाम्रा छापाहरू लगाउँछन्, पैसा खान्छन् भन्ने गर्थे, तर अहिले योजना छान्ने वडा तहको निकाय बन्नेकुरा धेरैलाई थाहा भइसकेको छ ।' उनको थप भनाइ छ- 'पहिला नबुझ्ने महिला नै अहिले वडा नागरिक मञ्चमा बस्नका लागि चाहिँ हानाथाप गर्ने गर्छन् । यो पनि परिवर्तन नै हो ।

नागरिक सचेतना केन्द्रको व्यवस्थाले समुदायमा राम्रो प्रभाव पारेको खासकारकाँदो गाविसका गाविससचिव नवराज शाहको दाबी छ । उनले भने, 'मधेसी समुदायमा अरू समस्या थियो । तर त्यो समस्या कमसेकम नागरिक सचेतना केन्द्र भएको वडामा छैन ।' 'लैंगिक समानता नारामा भन्दा यस प्रकारले व्यवहारमै लागू गर्ने क्रियाकलाप भएमा समाजमा रूपान्तरण हुन धेरै समय लाग्दैन,' उनले भने ।

(मिरेष्ट नेपाल समायोजन लेखमाला)

ण

बचावट
 लयभग
 उचाइमा
 पृथ्वीमा
 खासगरी
 मण्डल
 मानिसलगायत
 बोट बिरुवा
 रहेका छन् ।
 यदि सबै ठाउँमा
 भाग पानी
 पृथ्वीको
 किसिमका
 छन् जसको
 सम्भव हुँदैन ।
 पनि परिणतका
 नावाको रूपमा
 आउने गर्छन्
 भूभागहरूमा
 पुग्यलहरू पनि
 उछौं । तर पृथ्वीमा
 लुकेर
 लाई थाहा हुँदैन ।
 धी विस्फोट हुन्छ
 त्यसको
 जीवलाई मद्दत
 सवाट निस्केका
 मुद्दी रतहमा जमेर
 बन्ने गर्छन् ।
 परिवर्तन हुने
 तीमा हरेक साल
 मिटर नयाँ समुद्र
 ज्ञानिकहरूको
 बसोबास गर्दै
 थि हामीले न्याय
 यो सोच्ने हो
 पनि लाग्न
 पृथ्वीमा भएको
 काटेर अथवा
 सन्तुलन कायम
 गरिरहेका छौं ।
 स्थल र वायु दूषित
 प्रदूषण फैलाइरहेका
 रवाहीजनक मानवीय
 वा नियन्त्रण
 अडिन अपरिहार्य नै
 भावी सन्ततिलाई
 तरण गर्ने परिस्थितिको
 पृथ्वीवासीको साक्षा
 भन्ने कुरा हामी सबै
 गर्नु आवश्यक छ ।